

mov pa poglobila in dopolnila, vse svoje ugotovitve in ocene pa bogato dokumentirala (v zadnji monografiji npr. v okoli tisoč opombah). Ocene njenih del posebej poudarjajo ustreznost znanstvene metode obdelave različnih vidikov nacionalnega vraščanja. Za svojo raziskovalno tematiko je danes vodilni strokovnjak v slovenskem oziroma jugoslovanskem zgodovinspisju, pomembno pa se je uveljavila tudi v Italiji, kjer je izšlo okrog dvajset njenih razprav. Za znanstvene dosežke je dobila dve visoki priznanji, Kajuhovo nagrado in nagrado Sklada Borisa Kidriča.

Rezultate svojih raziskav je predstavila v referatih na več kot tridesetih znanstvenih posvetih, zborovanjih in kongresih v Jugoslaviji in Italiji ter v številnih predavanjih. Je tudi mentorica slovenskim in italijanskim raziskovalcem problematike Julijske krajine med vojnami, uspešno pa sodeluje tudi pri podiplomskem študiju na ljubljanski filozofski fakulteti. Plodovito je tudi njeno sodelovanje pri nekaterih zgodovinskih projektih, v uredništvih zgodovinskih publikacij in pri enciklopedijah, v svetih znanstvenih ustanov in raziskovalnih organizacijah. Za uspešno znanstveno in družbenopolitično delo je bila leta 1979 odlikovana z redom dela z zlatim vencem, za sodelovanje v NOB pa z redom zasluže za narod III. stopnje.

Kolegi in prijatelji hkrati z iskrenimi čestitkami za pomembne znanstvene dosežke želimo naši dragi jubilarntki uspešno izpolnjevanje nadaljnjih načrtov, posebno toplo pa se ji zahvaljujemo za vse strokovno sodelovanje in za iskreno prijateljstvo.

Miroslav Stiplovšek

TEREZIJA TRAVEN — 80 LET

1. oktobra stopa v deveto desetletje svojega življenja Rezka (Terezija) Traven, ena naših redkih specialistk za zgodovino partizanskega gibanja.

Rezka izvira iz znane Travnove družine iz Tacna pod Šmarno goro, kjer se je rodila pred 80 leti zidarju in gostilničarju pri »Koširju«. Njen stric po očetovi strani, Ivan (1874—1918), kateremu se ni odpovedala tudi takrat, ko ni bilo dobro govoriti o »črni« žlahti, je bil znan družni voditelj in eden bližjih sodelavcev Janeza Evangelista Kreka. V širši krog njenega sorodstva sodi tudi znamenita Franja Frana Levstika.

Rezki so starši namenili trgovsko izobrazbo, ki jo je 1938/39 končala s tečajem na Trgovskem učnem zavodu v Ljubljani. Že pred tem pa se je povezala s komunističnim gibanjem ter bila sprva aktivna v raznih društvi. tik pred vojno pa se je začela povzpenjati med »strukture«. Ob izbruhu vojne so ji začeli nalagati težke naloge, saj je bila od oktobra 1941 do januarja 1942 celo kurirka Borisa Kraigherja. Kasneje so ji naložili še številna druga odgovorna dela, februarja 1944 je bila poslana na Štajersko, prestala tamkajšnjo kalvarijo kot delavka na organizacijskem področju. V političnem delu je morala ostati tudi še nekaj let po vojni. Vmes je v letih 1946—1953 s triletnim premorom končala gimnazijo. Nato se je vpisala na zgodovinski oddelek Filozofske fakultete in 1960. leta diplomirala. Zaposlila se je na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, kjer so jo 1981. leta tudi upokojili.

Včasih se nam dozdeva, da življenje usmerja ene ljudi med delavce, druge med raznovrstne voditelje. Rezko Traven bi morala glede na izobrazbo, partijski staž in aktivno partizanstvo čakati ugledna kariera, saj so mnogi, ki so po vseh naštetih elementih za njo zaostajali, to izredno izrabili in se celo povzpeli med »ljubljenec« voditelje ali voditeljce. Pri Rezki se je zgodilo drugače. Njej je bilo očitno že ob rojstvu namenjeno, da bo delala, in to predvsem za druge, česar ni spremenila ne revolucija sama na sebi, ne ona kot njena aktivna udeleženka. Če ji je bilo sprva namenjeno fizično »izkoriščanje«, je končala svoje aktivno službovanje ob intelektualnem razdajanju. Ob nastavitvi na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja, kjer je bila sprva ena izmed redkih z ustrežno strokovno izobrazbo, so ji bila namenjena predvsem težakša dela, ki ne prinašajo odmevnih rezultatov. Namenili so ji raziskovanje socialne in politične pripadnosti slovenskih partizanov v letu 1941, o čemer je zbrala ogromno gradiva. Tudi sicer se je najraje zadrževala predvsem pri raziskovanju začetkov NOB, o čemer je napisala tudi nekaj samostojnih publikacij in še več člankov v številnih revijah in zbornikih (Bibliografija: Prispевki za novejšo zgodovino, Ljubljana 1989, let. XXIX, št. 1, str. 258—263). Vzrok za vztrajanje na raziskovanju začetkov verjetno izhaja iz Rezkine osebne narave in tudi narave gibanja, ki mu je dala svoja najboljša leta: takrat je bilo še vse veliko bolj pošteno, manj politično, slonelo je na osebni predanosti in osebnem delu. Drugo pomembno delo Rezke Traven na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja je sodelovanje pri bibliografiji člankov o delavskem gibanju na Slovenskem v obdobju 1917—1941.

Ce analiziramo delo Rezke Traven, lahko le potrdimo že zgoraj zapisano trditev, da je bila jubilarntka vedno delavka, ki bi je bil vesel vsak gospodar. Svoje sposobnosti je uporabljala predvsem v tisti meri, ki ji je omogočila, da je naloženo delo opravila po najboljših močeh v gospodarjevo zadovoljstvo. Z leti pa je začela spoznavati, da pravega plačila in hvaležnosti ne bo, da je dobrine, ki jih je prejela, večkratno preplačala, da ostaja sama tako kot v tistih burnih dneh vojne, ko se je v hudi štajerski zimi v visokem snegu borila za golo preživetje in uspeh gibanja, kateremu se je v celoti predala. Zgodovinarka Rezka Traven je uvidela, da ima tudi pieteten strokoven odnos do predmetov raziskovanja svoje meje. V pisanju o začetkih NOB v širši okolici Novega mesta (glej Kronika 38, 1990, str. 95—96) je potrdila spoznanje, da prikrivanje lumparij škodi vsem in da ni nobene potrebe, da bi pomagala nositi kolektivno odgovornost za individualne napake ali pa še kaj hujšega. Ugotovila je, da na nevarnost revanšizma opozarjajo predvsem tisti, ki bi v vseh normalnih civilizacijah zaslužili kazen. Poštenjakov, kamor sodi tudi Rezka Traven, ni strah ničesar. Kot vojak revolucije je izpolnjevala ukaze, bitke in kolajne so dobili generali, naj pa jim tudi zgodovina da, kar so zaslužili.

Poleg strokovnega dela moramo ob življenjskem jubileju Terezije Traven opozoriti še na nekatere njene človeške lastnosti. Za na videz zelo samozavestno in nekoliko težje dostopno žensko se skriva krhka, skromna in dobra Rezka, ki bo vsakemu pomagala po najboljših močeh. Kot njen večletni sosed na inštitutu se spominjam, kako je mnogim posredovala dragocene podatke, kako so si mnogi utirali svoje strokovne pozicije z njeno pomočjo. Ponižno trkanje na njena vrata in zahvala za podatke je spremljala praznina na tistih mestih v publikacijah, kjer bi moralo pisati »na podlagi podatkov Rezke Traven«. Je že tako, da na Slovenskem vedno bolj prevladuje mnenje, da je sistematično raziskovanje primarnih virov le »petit point«, ki se ga »velikim« ni treba lotevati. Tudi zaradi tega je naše zgodovinopisje tam, kjer pač je. Da je pa kitenje s tujim perjem že naša stara bolezen, pa primer Rezke Traven kaže, da tudi najnovejša zgodovina pri tem ni izjema. Veliko njenega dela je ostalo skritega v razpravah mnogih raziskovalcev.

Ob vstopu v deveto desetletje življenja želimo Rezki Traven, da bi končno od življenja začela tudi prejemati, da mu ne bi vedno samo dajala. S pomočjo svojih partizanskih zvez je mnogim pomagala, da so si olajšali socialno ali zdravstveno stanje. Če ji bo vrnjen samo delček tistega dobrega, ki ga je storila drugim, se ji starosti ni bati.

Stane Granda